

Silvia Bovenschen

VANHENEMINEN
– Muistiinpanoja

Suomentanut Tapani Kilpeläinen

Tämä on näyte.
Tilaa koko kirja osoitteesta netn.fi

niin & näin
Tampere 2019

SAKSANKIELINEN ALKUTEOS

Originally published as: *Älter werden*

© S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 2006.

SUOMENNOS

© Tapani Kilpeläinen & Eurooppalaisen filosofian seura ry

ISBN-NUMERO

978-952-7189-53-5

KANSI

Camilla Pentti

KANNEN VALOKUVA

Julia Baier/laif/MVphotos

TAITTO

Susanna Laurola

PAINOTYÖ

Tallinnan kirjapaino-osakeyhtiö,
Tallinna 2019

KUSTANTAJA

Eurooppalaisen filosofian seura ry

KONEEN SÄÄTIÖ

Koneen säätiö on tukenut tämän kirjan suomentamista

Ystäväilleni

Me elämme tiedostamattomiksi jääneistä muistoista.
– Ilse Aichinger

*Ihmiset eivät pysty sanomaan,
miten jokin tapahtui,
vaan ainoastaan, miten he ajattelevat
sen tapahtuneen.*

– Georg Christoph Lichtenberg

*Yrittää tutkia menneisyyttä,
aivan niin kuin se ei olisi muutettavissa.*

– Elias Canetti

ALOITTAAN LOPETTAAN

Milloin aloin katsellessani nauhoittaa vanhempia elokuvia, joiden näyttelijät ovat jo kuolleet?

Milloin aloin tietoisesti katsoa televisiosta vanhempia saksalaisia elokuvia viisikymmenluvulta tai kuusikymmenluvun alusta, vaikka ne eivät ylipäänsä kiinnosta minua (eivät sisällöltään eivätkä etenkin estetiikaltaan), vain siinä toivossa, että näkisin vielä kerran hiljaisen rauhan, joka vallitsi kaupunkien niin sanottujen parempien asuinalueiden sodalta säästyneillä kaduilla: joskus auton, silloin tällöin sivuvaunumoottoripyörän, puiden reunustamat, rauhalliset, mustavalkoisen kiveyksen peittämät kadut, töyssyisen jalkakäytävän, vapaina juoksevat koirat... Näen kesäpäivän rauhan. Olinko onnellinen lapsena, kun näin sen, vai tahdonko nyt nähdä itseni siinä onnellisena lapsena?

Milloin aloin jakaa kadulla kulkevat ihmiset niihin, jotka tahtovat elää, ja niihin, joiden täytyy elää?

Kun Heiner Müller julisti eräessä haastattelussa, että on säävutettu ajan piste, jolloin nykyisin elävien määrä on suurempi kuin menneisyyden kaikkien kuolleiden, aloin miettiä, milloin koittaa aika, jolloin minussa läsnä olevien kuolleiden, minulle aikoinaan mieluistenkin, jopa rakkaiden kuolleiden määrä on suurempi kuin lähelläni olevien elävien.

VUODENAJAT

Ennen, lapsena, otin vuodenajat vastaan sellaisina kuin ne tulivat – valon ja pimeyden, lämmön ja kylmyyden, kouluajan ja loma-ajan vaihteluna. Näitä siirtymiä ei maksanut vaivaa ajatellakaan, jokainen niistä kesti liian kauan, loputtoman kauan. Talvella en edes osannut kuvitella kaipaavani, että vielä tulisi kesä.

Milloin aloin ottaa vuodenajat vakavasti? Pitää syksyä kuoleman alkuna? Pelätä talvea, todella pelätä?

NAURUN IKÄÄNTYMINEN

Kun nyt katson elokuvia, jotka olen jo nähnyt kerran nuoruudessani, en suinkaan häpeä muistaessani, että tämä yksikin nyhykkyelokuva (milloin tästä sanasta luovuttiin?) sai minut kyyneliin, vaan muistaessani, että tämä toinen hupailu sai minut nauramaan sydämeni pohjasta.

LIHAVIA HEVOSIA

He katosivat katukuvasta niin hitaasti, niin hissun kissun, että oivalsin heidän katoamisensa vasta paljon myöhemmin, silloin, kun heitä ei ollut enää pitkään aikaan ollut: arpeutuneet, haavoittuneet, rammatt, kuten silloin vielä sanottiin. Kainalosauvoilla kävelevät miehet tyhjä housunlahje ylös sidottuna, sisällötön takinhiha roikkumassa voimattomana, jäykkä puinen käsi mustassa hansikkaassa, huonosti kokoon kursitut kasvot. He olivat sodassa haavoittuneita. Sokeita, rikkiammuttuja, paloarpien merkitsemiä.

Mutta lapsuudessani näkyi paljon myös epämuodostumia, joiden huumorintajuiset ihmiset kernaasti sanoivat johtuvan

”luonnonoikuista”: kaikkialla näkyi kieroja silmiä, kampurajalkoja, pahkuroita, struumia, ihmisiä, joilla oli pullottavia kurkkumädän aiheuttamia arpia, suuria kasvaimia – ja sitten olivat vielä köyhät, joilla ei ollut varaa maksaa lääkärille, ihmisiä, joilla oli avohaavoja ja hampaattomia suita.

He kaikki katosivat ajan mukana, lisääntyvän vaurauden ja lääkärintaidon myötä, samoin kuin lihavat hevoset, jotka vetivät jääkuutioilla, oluella tai hiilellä kukkuroilleen lastattuja vaunuja kuoppaisilla kaduilla. Niiden nimi oli useimmiten Liese tai Lotta, ja kesällä kiltit ajajat antoivat niille aurin-golta suojaksi olkihatun, johon oli leikattu aukot korvia varten. Olin harjaannuttanut kuuloani ja tunnistin kavioiden kapseen mukulakivillä heti kun vaunut kääntyivät kadullemme. Sitten juoksin ruokakomerolle ja otin astian, johon äitini oli pilkkonut porkkanaa tähän tarkoitukseen. Ojensin käteni ja tarjosin porkkananpalat hevosten turvan eteen. Joskus uskalsin sanoa ajomiehelle, että hänen ei pitäisi leikata hevosilta häntää, koska se oli hevosten ase kärpäsiä vastaan. Parhaassa tapauksessa he nauroivat minulle, elleivät he sitten sadatelleet aivan liian viisastelevaa tyttöstä.

Surukseni oivalsin, että hevuskärryt katoaisivat pian vähitellen useimmiten kolmipyöräisten motorisoitujen kuljetusautojen tieltä.

Vammaisten katoaminen – lapsuuteni jälkeen mahdollistuneiden korjausleikkausten mitta – iski toden teolla tietoisuuteeni, kun muuan kirjailija – joka ei myöskään enää ollut nuorimmasta päästä – sekaantui geeniteknologiakeskusteluun ja väitti, että ihmistä määrittävät juuri vahingolliset epätäydellisyydet, puutteet. Vasta kärsimyksessä ihminen tulee tolkkuihinsa. Niin, mitä hän oikein ajattelee huolehtiesaan, onko kärsimystä kylliksi? Kärsimyksestä on pidetty huoli jo Jobin ajoista saakka. Kun rutosta päästään, tulee

aids. Mitä tahansa ihmisyyden bioteknologisilla rakennustyömailla sitten vahingoksemme tai eduksemme keksitäänkään tai tehdäänkään, kärsimykselle jää aina tarpeeksi porsaanreikiä.

Yksi harvoista vakaumuksista, joita en ole ajan oloon menettänyt, on se, että kaikki pyrkimykset asioiden parantamiseen, hyvän lisäämiseen, voivat aina olla vain kärsimyksen vähentämistä. Merkit viittaavat toiseen suuntaan.

Mitä hampaattomiin suihin tulee: niitä näkee taas Berliinin köyhemmissä kaupunginosissa. Terveystuudistus (ajattelemisen arvoinen sana) on pitänyt siitä huolen.

Ja pitää vielä muustakin.

AMERIikka, AMERIikka

”Edustava asunto vanhassa rakennuksessa, keskeinen sijainti. Laajamittaisesti saneerattu. Saranaovet, parketti, stukkokatto...” – Kalliiksi käy. Sillä, joka lukee ilmoituksen länsisaksalaisessa suurkaupungissa ja jolla ei vielä ole asuntoa, sillä, joka harkitsee ilmoittajalle soittamista, sillä on rahaa mukavaan elämään.

Kun nuori menestyvä pankkivirkailija, joka on mennyt naimisiin nuoren menestyvän pörssimeklarin kanssa, asettaa Mies-van-der-Rohe-nojatuolinsa kiiltävälle parketille, aavistaakohan hän, miltä nämä talot näyttivät sodan jälkeen?

Pimeitähän ne olivat. Tapetit rusehtavaksi kellastuneita, seinät harmaita ja nokisia, merkkikyltit ohjasivat kellarin pommisuojaan, lämminvesivaraaja jyskytti epäluotettavana. Halkeillutta posliinia, toiletissa ja pesualtaassa vanhoja lika-

raitoja. Paljon vahingoittunutta valkoista emalia. Tuoksui vähän hiileltä, joskus virtsalta ja hiileltä. Puhki kävellyt lattialaudat, parketti kaputt jopa Frankfurtin Westendin oikein herraskaisissa taloissa. Siinä ei ollut mitään romantisoitavaa. Saneerausta siinä tarvittiin.

Viidenkymmenen vuoden hyvinvointi on poistanut nämä jäljet. Mutta ei aina talojen eduksi, sillä myös halpa marmori ja kuitutapetti löysivät niihin tiensä myöhemmin.

Ajattelen, miten nopeasti voitaisiin päätyä takaisin vastaavaan tai vielä pahempaan tilanteeseen, kun nykyinen talouden (ja sen myötä sivilisaation) rappeutuminen etenee. Paljon nopeammin kuin luulee, luulen. Pikaslummiutuminen. Sivilisaation pintasilaus on ohut. Materiaalit eivät ole välttämättä muuttuneet paremmiksi.

Nuorena naisena luin Joseph Rothin erään romaanin, jossa muuan hahmo huudahti aina ”Amerikka, Amerikka!” kun löysi mielestään jotakin oikein hyvää. Muistan, että lukiessani minun piti oikein nauraa, kun muistin, että kymmenen vuoden iässä ja joiksikin vuosiksi siitä eteenpäin olin saanut tartunnan samanlaisesta amerikkalaismyönteisestä innosta. Pystyn jopa ajoittamaan sen hyvin tarkkaan, sillä juuri silloin muutimme Frankfurt am Mainiin, ilokseni uuteen valoisaan uudisrakennukseen (vanhojen rakennusten kultti tuli maahan vasta myöhemmin) IG-Farben-kerrostalorakennuksen, Amerikan sotilasmiehityksen pääpaikan viereen. Amerikkalaiset pysäköivät autonsa silloin vielä aitaamattomien taloja ympäröivien viheralueiden reunoille: suuret, kiiltävät menopelit, monet jopa kaksivärisiä, monet kromattuja, riippuvine takasiivekkeineen ja vaikuttavine keulakoristeineen. Se miellytti minua. Ajoin autorivien vieressä polkupyörälläni ja osasin pian erottaa valmistajat toisistaan.

”Miksei sinulla ole valkoista ja turkoosista Thunderbirdia?”, kysyin isältäni, joka todennäköisesti kuuli automerkistä silloin ensimmäistä kertaa eikä suostunut edes keskustelemaan mistään muusta maalipinnasta kuin tummanharmaasta tai tummansinisestä. Hän loi silmänsä taivaaseen.

Päinvastoin kuin hän, minä olin sentään vähän valmistautunut tähän uudesta maailmasta saapuvaan kulttuuriseen hapatukseen. Jo vuosia aiemmin käteeni oli painettu amerikkalainen Mikki Hiiri -lehti, jota en tosin pystynyt lukemaan, mutta sen kirjava kuvamaailma kiehtoi minua erittäin suuresti. Siinä kaikki elivät verrattain iloisina ja huolettomina vasta maalatuissa valkoisissa taloissa, joissa oli punainen katto, ja puutarhassa oli räikeän vihreä nurmikko. Jotkut jopa kylpivät rahassa. Lisäksi Amerikassa, Amerikassa oli aina kaunis sää.

OLINKO TOSIAAN SELLAISEN?

En tiedä, mistä kuva pälkähti päähäni. Mutta yhtäkkiä se oli siellä, yksityiskohtia myöten. Ja minä – sopikaamme, että olin yhden- tai kahdentoista – olin kuvassa mukana.

Noina puberteettivuosina luokallamme vieraili, valitettavasti vain väliaikaisesti, värillinen amerikkatar – ystävästyimme vähän. Ihailevan katseeni huomattuaan hän lahjoitti minulle nappikauluspaidan. Paita oli pitkään suuri ylpeyteni. Minä – tuohon aikaan vaate-esteettisistä kysymyksistä täysin tietämättömänä – olin varma, että olin Saksan ja ehkä jopa Euroopan ensimmäinen tyttö, jolla on sellainen paita. Tämä omaisuus oli ensimmäinen varma raaka-aine kuvaan, jossa tahdoin itse esittää pääosaa. Kuvan keskellä seisoikin kuitenkin Chevrolet, joka kuului erään toisen ystävättären isälle (*bonvivant*, nautiskelija vanhoillisella aikakaudella). Autoon pääseminen ei ollut

ongelma, sillä minut kutsuttiin usein mukaan ajelulle. Odotin kesää. Sitä ennen minun täytyi ratkaista kuitenkin muuan hankintaongelma. Sitä varten menin IG-Farbenin kerrostaloon, joka kuului suosikkileikkipaikkoihini. Siellä saattoi huvitella täysin luvallisella, hiukan vaarallisella tavalla: nousemalta talon oman paternosterhissin kyytiin ja pois kyydistä. Lihava neekeriupseeri – kuten silloin vielä sanottiin – oli tarkkaillut minua touhussa ja iskenyt minulle silmää salaliiton merkiksi. Hiivin hänen luokseen, ojensin hänelle säästöni ja pyysin häntä tuomaan minulle ”lentäjänlasit” sotilastukikohdan PX-kaupasta. (En muista, miten hoidin asian kielellisesti.) Se onnistui. Nyt saatoin toteuttaa kuvani. Eräänä kesäpäivänä ystävättäreni vanhemmat kutsuivat minut taas matkustamaan maalle viikonloppumökkiinsä. Minulle vakuutettiin, että saisin istua pelkääjän paikalle. Olin pukeutunut nappikauluspaitaan ja pannut hieman liian isot lentäjänlasit päähäni. Ja sitten tuli suuri pettymys. Kuvan täydellistämiseen kuului nimittäin kiistatta, että roikottaisin kättäni rennosti ulos auki rullatusta ikkunasta. Siihen olin kuitenkin liian pieni. Näin itseni istumassa autossa, ja näin: käsivarsi sojotti naurettavassa pystyssä kulmassa kumilla pehmustetusta pelkääjän paikan ikkunasta. Loppu!

Olin liian pieni kuvaan tai kuva oli liian iso minulle.

Ehkä olin nähnyt Jean Harlow’n tai Ava Gardnerin tässä asennossa elokuvassa tai julisteessa.

Kuvalla oli minulle merkitys ainoastaan tuolla hetkellä. En kasvanut siihen. Aika, kuva ja minä emme osuneet yksiin.

Silloin se oli vastoinkäyminen. Nykyisin pidän kuitenkin siitä, että taidokkaissa stilisoinneissa on pieniä epätäydellisyksiä ja turhamaisuuden merkkejä.

niin & näin -kirjoissa ilmestynyt

1. MIKKO LAHTINEN (toim.), *Henkinen itsenäisyys*
2. MARTIN HEIDEGGER, *Silleen jättäminen*
3. RALPH WALDO EMERSON, *Luonto*
4. PEKKA PASSINMÄKI, *Kaupunki ja ihmisen kodittomuus – Filosofinen analyysi rakentamisesta ja arkkitehtuurista*
5. QUENTIN SKINNER, *Kolmas vapauden käsite*
6. PERTTI AHONEN, *Vireällä mielellä – Ymmärtämisen ja eettisyyden mielialat*
7. JULIEN OFFRAY DE LA METTRIE, *Ihmiskone*
8. T. P. USCHANOV, *Wittgenstein in Finland – A Bibliography 1928–2002*
9. MIKA HANNULA, JUHA SUORANTA & TERE VADÉN, *Otsikko uusiksi – Taiteellisen tutkimuksen suuntaviivat*
10. TOMMI WALLENIUS, *Filosofian toinen – Levinas ja juutalaisuus*
11. DANIEL JUSLENIUS, *Suomen onnettomuus – De Miseriis Fennorum*
12. MICHEL ONFRAY, *Kapinallisen politiikka – Tutkielma vastarinnasta ja taipumattomuudesta*
13. J. J. F. PERANDER, *Yhteiskunta uutena aikana & muita kirjoituksia*
14. JUSSI BACKMAN, *Omaisuus ja elämä – Heidegger ja Aristoteles kreikkalaisen ontologian rajalla*
15. NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Castruccio Castracanicin elämä*
16. JUKKA PAASTELA (toim.), *Terrorismi – Ilmiön tausta ja aikalaisanalyysjä*
17. LAURI MEHTONEN, *Moderniteetin jäljillä – Tekstejä aistisuudesta, tiedosta ja sivistyksestä*
18. ARTHUR SCHOPENHAUER, *Taito olla ja pysyä oikeassa – Eristinen dialektiikka*
19. JUHA DRUFVA, *Unohdettuja ajatuksia etsimässä*
20. JUHA VARTO & HAKIM ATTAR, *Syvä laulu*
21. JUSSI BACKMAN & MIIKA LUOTO (toim.), *Heidegger – Ajattelun aiheita*
22. KARI VÄYRYNEN, *Ympäristöfilosofian historia – Maaäitimyytistä Marxiin*

23. TERE VADÉN, *Karhun nimi – Kuusi luentoa luonnosta*
24. GUY HAARSCHER, *Tunnustuksettomuus*
25. JOSÉ ORTEGA Y GASSET, *Ajatuksia tekniikasta*
26. TAPANI KILPELÄINEN (toim.), *Kääntökirja
– Kirjoituksia kääntämisen filosofiasta*
27. MARTIN HEIDEGGER, *Tekniikka ja käänne*
28. SIMONE WEIL, *Juurtuminen
– Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle*
29. MIKA HANNULA, *Suomalaisuudesta – Erään sukupolven tarina*
30. FRIEDRICH NIETZSCHE, *Tragedian synty*
31. EDMUND HUSSERL, *Geometrian alkuperä
– Johdanto Jacques Derrida*
32. WILLIAM JAMES, *Pragmatismi
– Uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille*
33. TUUKKA TOMPERI & HANNU JUUSO (toim.), *Sokrates koulussa
– Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*
34. JUHA VARTO, *Tanssi maailman kanssa – Yksittäisen ontologiaa*
35. GIORGIO COLLI, *Nietzschen jälkeen – Miten tullaan filosofiksi*
36. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Talvisia merkintöjä kesän vaikutelmista*
37. MIGUEL DE UNAMUNO, *Traaginen elämäntunto*
38. JOYCE CAROL OATES, *Nyrkkeilystä*
39. MARTIN HEIDEGGER, *Esitelmiä ja kirjoituksia osa II*
40. E. M. CIORAN, *Hajoamisen käsikirja*
41. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin matemaattiset seikkailut
42. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Matildan ja Taavetin seikkailut tieteen maailmassa
43. OSCAR BRENIFIER, *Keskusteleva opetus*
44. MAUGHN GREGORY, *Filosofiaa lapsille ja nuorille*
45. MARIE-FRANCE DANIEL, LOUISE LAFORTUNE,
RICHARD PALLASCIO & PIERRE SYKES,
Filosofoidaan matematiikasta ja luonnontieteistä
46. JOHN DEWEY, *Taide kokemuksena*
47. PIERRE HADOT, *Mitä on antiikin filosofia?*
48. MARTIN HEIDEGGER, *Mitä on metafysiikka?*
49. ANN MARGARET SHARP, *Nukkesairaala*

50. ANN MARGARET SHARP & LAURANCE JOSEPH SPLITTER, *Kuka minä olen? – Nukkesairaalan opettajanopas*
51. SAMI PIHLSTRÖM, *Elämän ongelma – Filosofian eettinen ydin*
52. NORMAND BAILLARGEON, *Älyllisen itsepuolustuksen pikakurssi*
53. BEATE BØRRESEN, BO MALMHESTER & TUUKKA TOMPERI, *Ajatellaan yhdessä – Taitavan ajattelun työkirja*
54. ROGER-POL DROIT, *Filosofoidaan lasten kanssa*
55. LEENA KURKI & TUUKKA TOMPERI, *Väittely opetusmenetelmänä – Kriittisen ajattelun, argumentaation ja retoriikan taidot käytännössä*
56. LUDWIG WITTGENSTEIN, *Ajatusliikkeitä – Päiväkirjat 1930–1932 & 1936–1937*
57. SIMO KYLLÖNEN, JUHANA LEMETTI, NIKO NOPONEN & MARKKU OKSANEN (toim.), *Kiista yhteismaista – Garrett Hardin ja selviytymisen politiikka*
58. HERBERT MARCUSE, *Taiteen ikuisuus*
59. HEINRICH HEINE, *Romantiikan koulu*
60. MATTHEW B. CRAWFORD, *Elämän korjaajat – Kädentaitojen ja käytännöllisen ammattityön ylistys*
61. TAPANI KILPELÄINEN, *Itsemurhan filosofia*
62. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Etiikan pikkujättiläinen*
63. FRIEDRICH HÖLDERLIN, *Teokset*
64. MICHEL DE CERTEAU, *Arkipäivän kekseliäisyys I – Tekemisen tavat*
65. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Energia ja kokemus – Naftologinen essee*
66. MICHEL FOUCAULT, *Klinikan synty*
67. JULIAN BAGGINI & PETER S. FOSL, *Ajattelun pikkujättiläinen*
68. ERMANNO BENCIVENGA, *Olipa toisen kerran – 52 ajattelemisen arvoista satua*
69. VILLE LÄHDE, *Niukkuuden maailmassa*
70. MICHEL DE CERTEAU, LUCE GIARD & PIERRE MAYOL, *Arkipäivän kekseliäisyys 2 – Asuminen, ruuanlaitto*
71. MICHEL FOUCAULT, *Parhaat*
72. PIA HOUNI & PERTTU SALOVAARA (toim.), *Filosofi tavattavissa – Ajatuksia filosofisesta elämästä*
73. VERA TRIPODI, *Sukupuolen filosofia*

74. ROBERTO CASATI & ACHILLE C. VARZI,
Ylittämättömiä yksinkertaisuuksia – 39 filosofista kompakertomusta
75. EDUARD HANSLICK, *Musiikille ominaisesta kauneudesta*
– *Yritys säveltaiteen estetiikan uudistamiseksi*
76. MESTARI ECKHART, *Jumalallisen lohdutuksen kirja*
77. TAPANI KILPELÄINEN, *Silmät ilman kasvoja – Kauhun filosofiana*
78. DAVID HUME, *Keskusteluja luonnollisesta uskonnosta*
79. FJODOR DOSTOJEVSKI, *Kulta-aika taskussa*
– *Kirjoituksia Venäjän maasta ja hengestä*
80. STEPHEN TOULMIN, *Argumentit – Luonne ja käyttö*
81. BELL HOOKS, *Rakkaus muuttaa kaiken*
82. GEORGES BATAILLE, *Uskontoteoria*
83. KENAN MALIK, *Monikulttuurisuus*
84. DANI RODRIK, *Globalisaation paradoksi*
– *Miksi globaalit markkinat, valtiot ja demokratia eivät sovi yhteen?*
85. HANNELE HUHTALA, SAMI SYRJÄMÄKI & JARKKO S. TUUSVUORI,
Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin. Tapaus Filosofian Akatemia
– *Raportti uusimmasta valmennuskonsultoinnista ja julkisen järjenkäytön ohentuvasta kriittisyydestä*
86. KENAN MALIK, *Moraalin suuntaa etsimässä*
– *Etiikan maailmanhistoria*
87. J. L. AUSTIN, *Näin tehdään sanoilla*
88. EDMUND HUSSERL, *Filosofia ankarana tieteenä*
89. PETER MARSHALL, *Reformaatio*
90. TUUKKA TOMPERI, *Filosofianopetus ja pedagoginen filosofia*
– *Filosofia oppiaineena ja kasvatuksena*
91. JUKKA MIKKONEN, *Metsäpolun filosofiaa*
92. FREDRIK LÅNG, *Kuva ja ajatus*
93. JAN-WERNER MÜLLER, *Mitä on populismi?*
94. GRAHAM PRIEST, *Logiikka*
95. ALDO LEOPOLD, *Sand Countyn almanakka ja luonnoksia sieltä täältä*
96. ELIO LUGARES, *Uni – Sikeydet ja vaikeudet*
97. SAMI SYRJÄMÄKI (toim.), *Vapaus*
98. ANTTI SALMINEN & TERE VADÉN, *Elo ja anergia*
99. SARA AHMED, *Tunteiden kulttuuripolitiikka*

100. ANDRÉ SPICER, *Paskanjauhantabisnes*
101. MICHAEL POLLAN, *Toinen luonto – Puutarhurin oppivuodet*
102. GUILLAUME LE BLANC, *Juoksu – Fyysisiä mietiskelyjä*
103. VESA OITTINEN, *Marx ja moderni*
– *Jatkuvuuksia ja katkoksia Marx-kuvassa*
104. ALVA NOË, *Omituisia työkaluja – Taide ja ihmisluento*
105. LEV ŠESTOV, *Tolstoin ja Nietzchen käsitys hyvästä*
– *Filosofiaa ja saarnaa*
106. RICHARD OSBORNE & RALPH EDNEY, *Filosofia aloittelijoille*
107. MICHAEL FREEDEN, *Mitä on ideologia?*
108. SILVIA BOVENSCHEN, *Vanheneminen – Muistiinpanoja*
109. DONATELLA DI CESARE, *Pysyvästi vieraana*
– *Muuttoliikkeen filosofiaa*

Tilaukset
www.netn.fi/kirjat
niin & näin
PL 730
33101 TAMPERE